

БІОЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ РОДУ *CLEMATIS* L. В УМОВАХ БОТАНІЧНОГО РОЗСАДНИКУ УМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА

Мамчур Т. В., к. с.-г. н., доцент

Іщук О. В., студент 11-мб групи, факультет плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Рід ломиніс (*Clematis* L.) відноситься до родини жовтцеві (Ranunculaceae). Він нараховує понад 250 видів, які поширені на усіх континентах. Види переважно багаторічні дерев'янисті ліани, зустрічаються і трав'яні. Рослини здатні підійматися завдяки листкам і певні види сягають від 2 до 6 м довжини. Вони є листопадними або ж і вічнозеленими. Листки розташовані супротивно, можуть бути простими і складними перистими. Суцвіття утворюють волоть, рідше поодинокі квіти. Плід сім'янка із пір'ястим опушенням, декоративний після квітіння до глибокої осені. Рослина не вибаглива до ґрунту, вологи, морозостійка. Батьківщина Азія, Америка та Європа [2].

В природі на Заході України росте ломиніс виткий або виноградолистий (*Clematis vitalba* L.) і л. альпійський (*C. alpina* Mill.). Також зустрічається і л. вогнистий (*C. flammula* L.), л. прямий (*C. recta* L.), л. цілолистий (*C. integrifolia* L.), л. східний (*C. orientalis* L.), ломиніс-жигунець, або несправжньовогнистий (*C. pseudoflammula* Schmalh. ex Lipsky). Інтродукованими ж є ломиніс фіолетовий (*C. viticella* L.), л. Джекменна або Жакмана (*Clematis* × *jackmanii* T. Moore), л. волотистий (*C. terniflora* DC.) [2, 3].

Селекціонери досягли у барвах квітів під час схрещування між видами, які тепер мають велику кількість сортів. Вони культивуються квітникарями на створених композиційних рішеннях у квітниках та клумбах, у вертикальному озелененні. Взагалі садивний матеріал асортименту, біля 280 сортів, який в Україну завозяться з Польщі, з розсадника Шчепана Марчінського «*Clematis Źródło Dobrych Pnączy*». Сорти: 'Blautiful Bride', 'Blue Pillar' – яскраво-блакитні; 'Diamond Ball' – біло-блакитні; 'Lemon Beauty' – світло-лимонні, пониклі; 'Pink Dream' – світло-рожеві, пониклі; 'Maria Skłodowska Curie' – білі, махрові; 'Grunwald' – темно-пурпурово-фіолетові; 'Skyfall' – світло-фіолетові; 'Cloudburst' – світло-рожево-фіолетові; 'Viva Polonia' – червоно-пурпурові; Early 'Snow' – білі; 'Krakowiak' – яскраво-рожеві з полоскою; 'Królowa Jadwiga' – білі з фіолетовими тичинками в центрі; 'Barbara', 'Hania' – червоно-пурпурові; 'Julka' – фіолетові з пурпуровою смужкою та інші [7].

Використання деяких сортів цінні тим, що мають можливість кріпитися до стіни, паркану та інших структур. Ростуть серед дерев і кущів, а інші можуть витися по землі, щоб забезпечити покриття [1].

Clematis viticella – вид описав К. Лінней в 1753 році. В культуру введено в 1797 р. Батьківщина Албанія, Болгарія, Греція, Азія. Зустрічається на кам'янистих схилах, у заростях, вздовж огорож. Ліана заввишки до 2-4 (6) м. Стебло тонке, повзуче. Листки перисто яйцевидні або яйцевидно-ланцетні, загостренні і тупі, при основі цілокраї, трилопатевої, слабко шкірясті, голі [2].

Квітки пурпурового, рожево-пурпурового та фіолетового забарвлення. Квітують червень-серпень. Має різновиди: f. albiflora – білі квіти; f. coerulea – синьо-фіолетові; f. kermesina Lem. – яскраво-винно-червоні; f. multiplex – подвійні, темно-фіолетові; f. nana – висота до 1 м; f. purpurea – червоно-пурпурові. Містять сорти: ‘Ville de Lyon’, ‘Emilia Plater’, ‘Prince Charles’ [4].

Clematis florida – вид вперше був віднайдений шведським ученим і натуралістом Карлом Петером Тунбергом у Японії, що вирощувався в садах. У культурі з 1776 році. У природі приблизно у цей період вид знайшов англійський ботанік А. Генрі поруч з м. Їчан (провінція Хубей, КНР), а згодом Уїлсон дещо поруч тієї ж місцевості. Вид описав в книзі «Systema Vegetabilium: secundum classes ordines genera species cum characteribus et differentiis. Editio decima quarta. Gottingae» («Syst. Veg.», ed. 14) в 1784 році шведський ботанік, учень К. Лінея – Ю.А. Муррей [2].

Clematis patens було завезено з Китаю. В Європі був уведений у культуру німецьким дослідником Японії Філіпом Францом фон Зібольдом у другій половині ХХ ст. та широко загалу отримав по всьому світі. Ліана досягає до 4 м. Здатна чіплятися до опори завдяки черешкам листків. Квітки поодинокі, верхівкові або пазушні, кремово-білі, світлі, лілово-блакитні, іноді з полоскою в центрі пелюсток. Квітують у травні-червні.

Із схрещених видів *Clematis florida* Thunb. × *Clematis patens* C.Morren & Despe. Було отримано *Clematis* × *standishii* (Т.Мооре) Т.Мооре. Тож багато міжвидових гібридів на сьогодні активно використовуються в озелененні, їх інтродукція та акліматизація потребує вивчення, здійснення аналізу догляду з вирощування [4].

Метою нашої роботи було вивчити інтродуценти трьох видів ломиносів: *Clematis* × *jackmanii*, *C. vitalba*, *C. integrifolia* в умовах ботанічного розсаднику Уманського НУС (рис. 1.). Вивчити та описати біоекологічну характеристику, здатність до вирощування та рекомендувати в озеленення. Матеріалами для написання роботи стали власні спостереження. Камеральну обробку та гербаризацію зразків видів роду *Clematis* виконували за загальноприйнятою методикою ботанічних досліджень. Написання латинських назв рослин керувалися міжнародною базою біорізноманіття (POWO) [6].

Clematis × *jackmanii*

Clematis vitalba

Clematis integrifolia

Рис. 1. Види ломиносів на ботанічному розсаднику УНУС.

В ботанічному розсаднику зростає найбільш популярний вид *Clematis* × *jackmana* L., який отримано для інтродукції з присадибної ділянки викладачів. Він має численну кількість сортів і приваблює садівників за великими

розмірами квітів, їх махровістю, барвами палітри кольорів. Ліана досягає 3 м. Має непарноперисті листки (3-5) а на верхівці прості яйцевидні, широко яйцевидні. Квіти вітисті, фіолетово-пурпурові або майже рожеві. Квітують з травня до вересня.

Clematis vitalba поширений у Північному Алжирі, частинах Європи, Західній Азії, Афганістані. Рослина багаторічна, досягає 2-5 м. Листки перисті, квітки білуваті, біло-повстяно запушені.

Використовується як декоративна рослина.

Рослини у догляді не вибагливі, потребують поливу помірного, у жарку пору року мульчування, обрізки та формування, боротьби з хворобами (сіра гниль, борошниста роса, іржа) та шкідниками (нематоди, павутинний кліщ, тля, щитівки, цикадки, равлики) [5]. Уникнути поширенню хвороб та шкідників сприяє агротехнічний захід: обрізка, обробка препаратами, постійний розпланований догляд за рослинами.

Можна висаджувати разом із виткими трояндами, декоративними кущами: форзиція, бузок, таволга, чубушник.

Clematis integrifolia – багаторічний напівчагарник заввишки 20-80 см. Стебла прямі, прості або слабо галузисті, слабо опушені, на відміну від багатьох інших ломиносів, невиткі. Пагони трав'янисті, у нижній частині дерев'яніючи, червоно-коричневі, повністю визрілі стають блідо-коричневими. Листки завдовжки сидячі, супротивні, формою від відовжено-яйцеподібних до ланцетоподібних, шкірясті, цілокраї (інколи з вийчастими краями), загострені, з обох боків зелені, зверху голі, знизу слабо опушені уздовж жилок. Квітки розташовані на верхівках пагонів, пониклі, поодинокі, зірчасто-дзвоникуваті, сині або фіолетові, рідше – білі. Декоративна рослина, яку використовують у квітникуарстві відкритого ґрунту. Ломиніс цілолистий також обмежено використовують у народній медицині як бактерицидний засіб.

Тому, рід потребує вивчення інтродудентів в даній частині регіону, впровадження в осередки озеленення.

Список використаних джерел

1. Бойко Т. О., Дементьєва О. І., Котовська Ю. С. Оцінювання біолого-екологічних властивостей деревних ліан в умовах міста Херсон. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2019, т. 29, № 5. С. 31–35.
2. Вікіпедія. Ломиніс (*Clematis*). <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 15.06.2023)
3. Кобів Ю. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин. 2004. URL: <https://r2u.org.ua/s?w=Clematis&scope=all&dicts=14> (дата звернення 15.06.2023)
4. Орлов, М.І. Клематиси. Серія: Бібліотечка квітникаря. К.: Урожай. 1972. 68 с.
5. Поспелова Г.Д., Коваленко Н.П., Коваленко І.А. Виявлення та діагностика хвороб клематиса (*Clematis* L.). *Біологія та екологія*. 2019. Т. 5. № 1. С. 19–24.
6. Plants of the World Online (POWO). URL: <https://powo.science.kew.org/> (дата звернення 15.06.2023)
7. Szkółka. Clematis. Źródło Dobrych Pnaczy. URL: <https://www.clematis.com.pl/> (дата звернення 15.06.2023)